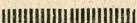

підстави, ізза котрої, коли вже раз повстав, не мав би залюднювати землі ще через яких десять міліонів літ; добре, але чи можете уявити собі щось подібного? Якщо приймемо, що період високо розвиненого життя є дрібною частинкою неорганічної історії звізд, то землі-суперниці покажуться на загал світами, в яких свідоме життя вже завмерло або ще не повстало. Не думаю, щоби всі пляни Творця були скуччені на одній нашій планеті. На далеку мету не можемо уважати себе одиночкою расою котра була, або буде обдарована тайною свідомості. Але я склонюся до припущення, що в сучасній хвилі наша раса є найвижча, і що жадна з безчисленних зір в їх величезних зборищах не оглядає річей подібних до тих, які відбуваються під лучами Сонця.

Post scriptum. Для припущення, що може є кілька „земель-суперниць“ у всесвітах, Еддінгтон не має позитивних даних, а спирає його на своїм чуттю і запиті, чому мала бути лише одна одинока земля таким війком. Однаке нам видається, що більше логічним є дві можливості: 1. або є дуже багато „земель-суперниць“ серед міріядів звізд, або 2. є лише одна одинока земля. Якщо мусимо відкинути першу можливість, бо проти неї Еддінгтон висунув дуже поважні аргументи (переважаюча більшість по-двійних звізд і т. п.), то логічніше було б приняти не компромісовий вихід, але другу можливість, більшогічний геоцентризм, як це роблять інші сучасні астрономи, особливо Jeans.

Однаке при тій нагоді вазначаємо, що приняття кількох земель з людським життям не противиться Божому Обявленню, бо воно говорить тільки про нашу землю і не висказується про інші світи.

Редакція.

o. Др. Г. Костельник.

Божа свідомість *)

Якщо Бог не є свідомий і розумний, то він не є Бог, тільки „щось несоторене“, якесь *άπειρο* (неозначене) старинного Анаксимандра. Як же свідчить світ про Бога?

Тому, що віл має роги, творча причина світу зовсім не мусить мати рогів, бо ріг це річ нижчого роду, яку можуть витворити причини вищого роду. Але неможливе, щоб у сотвореному світі найшлося щось, що є вищого роду, ніж творча причина світу. Тоді те вище у світі не мало би своєї причини.

У сотвореному світі є свідомість і розум, як чинники й процеси в людській природі. Значить, що Й Бог мусить мати свідомість та розум, бо інакше не міг би дати людям того, чого сам не мав би.

Скажете, що Бог може мати щось більше, ніж свідомість і розум. Згода. Але ж Божа надсвідомість нікак не може бути несвідомістю, а Божий надрозум нікак не може бути нерозумом, недостачею розуму. Ми своєю свідомістю

*) Оця стаття є одним із розділів книжки о. Дра Г. Костельника, що вже є в друкарії і вкоротці появиться під заголовком: „Arcana Dei“. Ред.

і розумом в одному моменті обіймаємо тільки незначний фрагмент буття, ми роздумуємо, заключуємо, можемо помилитися... А Бог своєю свідомістю й розумом обіймає ціле буття враз (бо він живе вічністю), він не роздумує, не заключує, не помилляється, але завсіди все знає. Все ж таки Божа „надсвідомість“ мусить містити в собі те, що ми розуміємо під „свідомістю“, і Божий „надрозум“ мусить містити в собі те, що ми розуміємо під „розумом“: Бог знає самого себе й світ, не діє на сліпо, але знає чи.

Що ж свідомість? що розум? Коли ми спимо, коли наша свідомість десь „запалася“, то ми тоді існуємо тільки в формі факту живої істоти. Коли ж збудимося, то ми небагненим способом неначе „виходимо з себе“, щоб іззовні обняти себе й світ. Тоді ми існуємо не тільки в формі факту, але також у формі ідеї (свідомості), отже подвійно. А розумом, у тій нашій другій формі існування, відкриваємо правду і при його помочі доцільно діємо.

Неваже Бог мав би існувати тільки в формі факту, а не також у формі ідеї? Тоді наша людська природа була би багатіша, ніж Божа, а це неможливе.

Свідомість і розум це найвищого роду чинники, тому вони не можуть бути створені причиною якогось іншого роду, як тільки свідомістю й розумом.

Людина спершу, як дитина, нічого не знає. Щойно поволі, крок за кроком, вона здобуває собі знання, науку — деколи кажемо „розум“. Цей факт засліпив усіх фільософів, що відкидали „ideae innatae“ (вроджені ідеї), а приймали, що людська душа з уродження неначе „tabula rasa“ (чиста, незаписана таблиця). Ім здавалося, що людський розум і людське знання чи наука це одно й те саме. Так ім виходило, що ніби людина сама здобуває собі розум, а від природи не має розуму. Але це така сама помиленість, як коли матеріялісти утотожнюють душу з тілом.

На всіх шляхах життя-буття дивно сполучені й перемішані ріжнородні чинники й процеси, як напр. матерія й енергія, тіло і душа, змисли і розум, фізичне і моральне, а до правди доти не доходимо, доки не відріжнимо, що треба відріжнити. Середньовічні фільософи залишили нам слушний принцип: „Qui bene distinguit, bene docet“ (хто добре відріжняє, той добре навчає). Але щоб відріжнити, вперед треба бачити ріжницю.

Новонароджена людина, доки ще оченят не відкрила, ще не бачила ніяких красок, ні предметів. Однаке природа її дала інструмент для бачення красок і предметів — око.

Око — це в цілості твір природи, а без нього дитина ніколи не побачила би ніяких красок, ні предметів.

Так само природа дала людині — не „вроджені ідеї“, але інструмент розуму, без якого людина так не могла би думати, ані здобувати собі знання, як деревина не може.

„Інструмент розуму“, розум, як природний чинник і процес —

яким простим, яким плитким уявляли собі його фільсофи матеріалісти, сензуалісти і всякого типу позитивісти! Не вміли бачити, підглянути його, відріжнити. А для тих, котрі це вміють, „інструмент розуму“, цей твір і дар природи, це найвище, що є в природі. Подивляємося природу, та перш за все повинні ми подивляти наш власний розум, як природний інструмент.

Око само з себе переводить усі процеси бачення, а ми (наше „я“) тільки збираємо „плоди“ (остаточні ефекти) тих процесів: бачимо. Подібно й наш розум, як природний інструмент, як окремий духовий змисл, сам із себе, без нашої уваги й розуміння, переводить усі первісні й основні процеси думання, а наше „я“ зачинає самостійно думати щойно несene на крилах вродженого нам „інструменту розуму“. Зовсім не перебільшимо міри, коли скажемо, що в процесі думання наше „я“ бере участь тільки в одній міліоновій частині, а решту до-конує сама наша природа, „інструмент розуму“. Очевидно це тільки ілюстраційна анальгія, бо справжньої пропорції тут ніяк не можна устійнити. Як усюди наше „я“ стоїть перед „природою“ тільки наче учень, що щойно букви силябізує, так і тут. Та функції розуму, як „інструменту“, не легко приходиться підглядати й відріжнити, бо це для нашої рефлексії надто близьке. Дитина спершу навіть „я“ про себе не говорить, але в третій особі: „Бодьо хоче води“.

Значить, у дійсності природа в нас думає і щойно вона вчить нас думати та помагає нам. Отже свідомість і думання це питомі чинники й процеси для природи.

Якож творча причина світу могла би уложить „інструмент розуму“, що виступає в природі, коли б сама не вміла думати? Невже ті „рахункові машини“, що автоматично переводять рахунки, могла би видумати людина, котра не вміє рахувати?

Отже це зовсім певне, що Бог свідомий і розумний.

Так свідчить про Нього ціла природа тою мудрістю, що в ній зреалізована.

Вчені природники, хоч помітно обминають загадку про Бога, коли розглядають будову не тільки ока, вуха, язика, руки, але навіть костей, деревини, або листка, не можуть з подиву вийти і висловлюються: Це так виглядає, наче б це був твір геніяльної людини. Яким же способом осягає природа такі геніяльно доцільні конструкції? Марні всякі концепції, що при пояснюванні доцільності в природі хочуть обминути Бога. Організуючий принцип діє так само в цілій природі, як у нашій людській природі. Той життєвий принцип, що витворює конструкцію нашого тіла, витворює також наш „інструмент розуму“ й остаточно перекидується в наше свідоме думання. Отже, як він нам „дає думати“, так він, на основі тих самих законів думання, і сам діє — ген у цілій природі. Явжеж наш лад думання не може бути „deus ex machina“ у природі.

Зачніть студіювати форми листків дерев і зел. Небавом індукційно прийдете до переконання, що природа обминає

повторювання тої самої форми при ріжних родах ростин, тому видумує (видумала) таке багацтво ріжних форм листків, що ніякий людський геній не дорівняв би їй. А якже можливо, щоб та сама форма не повторилася при ріжних ростиних родах, хоч їх є сотки тисяч? Тільки під тою умовою, що творча причина світу всі роди ростин і всі форми їх листків має нараз у свідомості — знає про всі й уважає на кожну зокрема. А це значить, що Бог мусить бути свідомий і розумний.

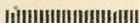
Або погляньте на котрунебудь квітку. Вона розбудовується зі середини щораз новим поділом клітин, та її зверхня артистична форма сама собою каже, що Творець мусів її оглядати також із зовні — як різьбар свою статую. Це і знову значить, що Бог своєю свідомістю мусить „виходити з себе“, щоб „бачити“ світ.

Так Бог створив світ, що природний, неупереджений, нескривлений і незамулений людський розум завсіди і всюди легко доходив до пізнання Бога. У всіх віках та в усіх народів. І день у день несеться із землі до неба людська сповідь:

Господи Боже Святий!

Але як можна втратити життя, зір очей, розум, так можна втратити також той духовий зір, що бачить славу Божу в сотовреному світі. Знечулене й зворохоблене „чуттям буденності“ душа ставить за мірило всякої правди саме своє знечулення. І в Божому світі вона бачить тільки хаос явиш. Для неї нема ані об'єктивної краси у світі, ані доцільності, ані добра, ані зла, тільки якісь сліпо діючі чинники, або може тільки суб'єктивні форми: зелене, тверде, тепле...

Безбожники — ті, що втратили віру в Бога — це жовті листки на деревині людського роду. Їх душа розкладається, бо завмирає.

Рецензії.

Іван Липа: Оповіді про смерть, війну і любов. „Книгоабарія Народного Стагу“, ч. 1, Львів 1935. Стор. 88, м. 80.

Іван Липа: Тринадцять притч. „Народний Стаг“, Львів 1935. Стор. 47, м. 80.

В „Оповідях“ на вступі є критичне пояснення під заг. „Новелі Івана Липи“, що влекшує мою задачу, як критика. Виписую з цього пояснення:

„Свого часу офіційна критика не доцінила новель Івана Липи, ба навіть знеохотила його самого до видавання їх окремою збіркою“. „І власне та сумлінність стилю притягує в наших, вагітних буряки, часах. Ми пережили в українській літературі за останні кільканадцять літ стільки найріжноманітніших проб, що ця простота і сумлінність стилю здається найліпшим розв'язанням і для письменника і для читача“.

Та я не думаю, щоб саме в цьому містилася справжня причина, що в дореволюційних часах новелі І. Липи не находили призначення між критиками. Простота його стилю її нині для нас не є притягаюча (очевидно суджу по самому собі), бо її подекуди аж надто недостасє белетристичного „намашення“. Тематика новель І. Липи — ось тут „сук речі“. Це вона